

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HOA

**PHÉP LẶP TỪ VỤNG VÀ LẶP NGỮ PHÁP
TRONG THƠ HỮU THỈNH**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Thái Nguyên - 2009

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HOA

**PHÉP LẶP TỪ VỤNG VÀ LẶP NGỮ PHÁP
TRONG THƠ HỮU THỈNH**

Chuyên ngành: NGÔN NGỮ HỌC
Mã số : 60.22.01

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS. Phạm Văn Tình

Thái Nguyên - 2009

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	3
1. Lý do chọn đề tài.....	3
2. Lịch sử vấn đề	4
3. Mục đích nghiên cứu	7
4. Nhiệm vụ nghiên cứu.....	7
5. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của luận văn.....	7
6. Phạm vi nghiên cứu của luận văn	7
7. Phương pháp nghiên cứu	7
8. Bố cục của luận văn	8
Chương I.....	9
CƠ SỞ LÝ LUẬN	9
1.1. Một vài nét về ngữ pháp văn bản (NPVB).....	9
1.1.1. Khái niệm về văn bản	9
1.1.2. Khái niệm liên kết văn bản và một số khái niệm liên quan đến liên kết văn bản	9
1.2. Hệ thống các phép liên kết văn bản	11
1.2.1. Phép lặp	11
1.2.2. Phép đối	16
1.2.3. Phép liên tưởng	19
1.2.4. Phép tuyến tính.....	22
1.2.5. Phép thế	24
1.2.6. Phép tính lược	26
1.2.7. Phép nối	28
1.3. Vai trò của phép lặp trong liên kết văn bản thơ	29
Chương 2.....	32
PHÉP LẶP TỪ VỰNG VÀ LẶP NGỮ PHÁP TRONG THƠ HỮU THỈNH.....	32
2.1. Lí thuyết về hiện tượng lặp.....	32

2.1.1. Hiện tượng lặp.....	32
2.1.2. Phép lặp từ vựng	34
2.1.3. Phép lặp ngữ pháp.....	39
2.2. Đôi nét về ngôn ngữ thơ Hữu Thịnh.....	41
2.3. Kết quả khảo sát và thống kê phép lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thịnh	44
2.3.1. Kết quả phép lặp từ vựng trong thơ Hữu Thịnh.....	44
2.3.2. Kết quả phép lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thịnh	57
2.4. Tiểu kết.....	60
Chương 3.....	62
GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT CỦA PHÉP LẶP TỪ VỰNG VÀ LẶP NGỮ PHÁP TRONG THƠ HỮU THỈNH.....	62
3.1. Giá trị nghệ thuật của phép lặp từ vựng trong thơ Hữu Thịnh.....	62
3.1.1. Lặp từ vựng góp phần tạo nên giá trị nhận thức	62
3.1.2. Lặp từ vựng góp phần tạo nên giá trị miêu tả	72
3.1.3. Lặp từ vựng tạo giá trị biểu cảm	74
3.1.4. Lặp từ vựng góp phần tạo nên nhạc điệu cho thơ	77
3.1.5. Lặp từ ngữ góp phần tạo nên giá trị liên kết.....	79
3.2. Giá trị nghệ thuật của phép lặp ngữ pháp.....	86
3.2.1. Lặp ngữ pháp góp phần tạo nên tính nhạc cho thơ	86
3.2.2. Lặp ngữ pháp góp phần tạo nên giá trị nhận thức.....	90
3.2.3. Lặp ngữ pháp góp phần tạo nên giá trị miêu tả.....	97
3.2.4. Lặp ngữ pháp tạo giá trị biểu cảm.....	100
3.2.5. Lặp ngữ pháp góp phần tạo nên giá trị liên kết.....	102
3.3. Tiểu kết	107
PHẦN KẾT LUẬN.....	Error! Bookmark not defined.
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	110

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ngôn ngữ học trong suốt quá trình phát triển luôn quan niệm câu là đơn vị cao nhất, hoàn chỉnh nhất. Nhà ngôn ngữ học Mỹ L. Bloomfield đã từng đưa ra định nghĩa: “*Câu là một kết cấu mà trong phát ngôn đang xét không phải là bộ phận của một kết cấu lớn hơn nào*” (Dẫn theo Trần Ngọc Thêm). Hay một nhà ngôn ngữ học Nga A.A. Refrmatskij cũng nói: “*Trong ngôn ngữ không còn gì và không thể còn gì nữa ngoài các đơn vị: âm vị, hình vị, từ, câu*”. Nhưng trên thực tế các lí thuyết ngôn ngữ xây dựng trong phạm vi câu ngày càng bộc lộ những hạn chế, không đáp ứng hết được nhu cầu của lí luận và thực tiễn. Chính vì thế một bộ môn mới ra đời nghiên cứu những hiện tượng ngôn ngữ ở lĩnh vực trên câu đó là ngôn ngữ học văn bản.

Ngôn ngữ học văn bản là một bộ môn khá mới mẻ trong khoa học ngôn ngữ. Trong ngữ pháp văn bản thì tính liên kết được xem là đặc điểm cơ bản nhất bởi các nhà ngôn ngữ học văn bản cho rằng văn bản không phải là một phép cộng đơn thuần của các câu. Giữa các câu trong một văn bản có một mối liên hệ chặt chẽ. Bất kì một văn bản nào cũng sử dụng một hoặc hơn một phương thức liên kết và đôi khi còn lồng ghép, đan xen giữa các phép liên kết: như sử dụng phép thế để tránh lặp từ vựng, hay như trong lặp ngữ pháp thường có phép đối đi kèm...Ngoài ra người ta còn chú ý đến những hiện tượng mang chức năng liên kết như: sử dụng từ nối, song hành cú pháp, các hiện tượng tỉnh lược...Trong số những phương tiện liên kết câu đó chúng tôi nhận thấy hiện tượng lặp là một hiện tượng khá phổ biến trong tiếng Việt. Nó không chỉ được các nhà nghiên cứu quan tâm mà các nhà thơ, nhà văn cũng sử dụng như một thủ pháp nghệ thuật để tạo nên những tác động tích cực tới

cảm quan của người đọc. Trong các nhà thơ đã từng biết đến chúng tôi nhận thấy Hữu Thỉnh là một trong những nhà thơ như thế. Ông đã sử dụng hiện tượng lặp như một thủ pháp để liên kết văn bản.

Tác giả Hữu Thỉnh là tác giả được giảng dạy trong trường phổ thông nên việc tìm hiểu về hiện tượng lặp trong các sáng tác của nhà thơ này là một việc hết sức cần thiết. Điều này sẽ giúp chúng ta nắm vững kiến thức cơ bản về hiện tượng lặp để sử dụng một cách đúng đắn, hiệu quả.

Từ những lí do trên chúng tôi mạnh dạn tiến hành chọn đề tài nghiên cứu:

“Phép lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thỉnh”

2. Lịch sử vấn đề

Ở Việt Nam mãi đến những năm 70 ngữ pháp văn bản và đặc biệt là hiện tượng lặp đã được các nhà ngôn ngữ học quan tâm nghiên cứu và thừa nhận chúng như một hiện tượng phổ biến trong tiếng Việt. Trong khi đó trên thế giới ngữ pháp văn bản được hình thành từ những năm 40-50 của thế kỉ XX với các tên tuổi như: K. Boot, N. S. Pospelov, Z. S. Haris...

Những tác giả tiêu biểu đã đề cập đến hiện tượng này trong các công trình nghiên cứu như:

Trần Ngọc Thêm, cuốn “Hệ thống liên kết văn bản tiếng Việt”, NXB GD, 1999.

Đinh Trọng Lạc, cuốn “99 phương tiện và biện pháp tu từ trong tiếng Việt”, NXB GD, Hà Nội.

Nguyễn Minh Thuyết, cuốn “Tiếng Việt thực hành”, NXB ĐHQG HN, 2001.

Diệp Quang Ban và Đỗ Hữu Châu cuốn “Tiếng Việt 10”, NXB GD 2000.

Đinh Trọng Lạc cuốn “Phong cách học tiếng Việt”, NXB GD 1999.

Diệp Quang Ban cuốn “Văn bản và liên kết trong văn bản”, NXB GD 2006.

Trong các tài liệu hiện có về ngôn ngữ học văn bản khái niệm lập được hiểu khá rộng và rất nhiều ý kiến khác nhau. Song tựu trung theo các nhà ngôn ngữ học Việt Nam, hiện tượng lập được hiểu thống nhất là: “phép lập là một phương thức liên kết thể hiện ở việc lặp lại trong kết ngôn những yếu tố đã có ở chủ ngôn” (Trần Ngọc Thêm).

Dưới cấp độ nghiên cứu khác nhau hiện tượng lập được gọi tên, phân loại, và có sự khu biệt ở từng tác giả.

Theo Diệp Quang Ban và Đỗ Hữu Châu trong *Tiếng Việt 10, NXB GD 2000*, cũng cho những cách gọi tên khác nhau về hiện tượng lập, chẳng hạn như lập từ ngữ được gọi là điệp ngữ và cũng đưa ra những cách định nghĩa như sau: “Điệp ngữ là cách lặp từ ngữ trong câu hoặc trong cụm từ nhằm tạo ra sức biểu cảm hoặc làm tăng sức diễn đạt ý nghĩa của lời nói”. Các ông phân chia lập dựa trên mặt cấu tạo thành: lập nối tiếp, lập cách quãng, lập đầu – cuối, lập cuối - đầu, lập vòng tròn.

Còn Đinh Trọng Lạc khi xem xét hiện tượng lặp lại là một dạng của phương tiện tu từ cú pháp ông cũng gọi lập là điệp ngữ. Từ đó ông định nghĩa: “Điệp ngữ là lặp lại có ý thức những từ ngữ nhằm mục đích nhấn mạnh ý, mở rộng ý, gây ấn tượng mạnh, hoặc gợi xúc cảm trong lòng người đọc, người nghe”.

Mặc dù có sự khác nhau trong nội hàm khái niệm, và cách gọi tên song nhìn chung ba tác giả Đinh Trọng Lạc, Diệp Quang Ban, Đỗ Hữu Châu đều đã chỉ ra được những đặc điểm cơ bản của hiện tượng lập.

Đến với Trần Ngọc Thêm, ta thấy tác giả đã bắt đầu hệ thống hoá các phương tiện liên kết của văn bản tương đối chi tiết. Trong cuốn *Hệ thống liên kết văn bản tiếng Việt*, tác giả coi hiện tượng lập là một phương tiện liên kết

văn bản. Vì từ quan niệm này, cho phép các nhà nghiên cứu mở rộng hướng quan sát để chỉ ra các quy tắc liên kết các phát ngôn thông qua hiện tượng lặp. Nó đã mở ra một hướng tiếp cận mới cho những người nghiên cứu ngôn ngữ học nói chung và nghiên cứu văn bản nói riêng.

Còn trong cuốn *Văn bản và liên kết trong tiếng Việt*, Diệp Quang Ban đã nghiên cứu hiện tượng lặp như một phương thức liên kết văn bản nhưng ông đề cập nhiều về phương diện lý luận mà chưa thực sự đi sâu vào mặt biểu hiện của chúng trên văn bản.

Tất cả những công trình nghiên cứu của các nhà ngôn ngữ kể trên xét về phương diện lý luận đều là những thành tựu có giá trị trong công tác giảng dạy, học tập, nghiên cứu tiếng Việt nói chung. Song, những công trình nghiên cứu ấy còn nằm trên bình diện rộng. Nó chưa thể đi vào tìm hiểu hết ý nghĩa và tác dụng của hiện tượng lặp ở từng tác giả và tác phẩm cụ thể.

Hữu Thịnh đã góp mặt trên thi đàn văn học Việt Nam với rất nhiều tác phẩm có giá trị, để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng độc giả. Nhưng những công trình khoa học nghiên cứu, phê bình đã có những đánh giá, phân tích về mọi mặt như: nội dung, hình thức, đề tài, chủ đề, ngôn ngữ... Trong sáng tác của Hữu Thịnh, chưa có một công trình chuyên biệt nào đề cập đến hiện tượng lặp được sử dụng như một phương thức liên kết văn bản.

Với tình hình đã trình bày ở trên, chúng tôi thấy việc nghiên cứu hiện tượng lặp trong sáng tác của Hữu Thịnh quả là một công việc khó khăn nhưng rất bổ ích, lý thú.

Trong luận văn này trên cơ sở nghiên cứu của các nhà khoa học đã đạt được ở mặt lý luận, chúng tôi sẽ đi vào nghiên cứu trong những tác phẩm cụ thể để làm rõ cách sử dụng và giá trị của hiện tượng lặp - một hiện tượng khá phổ biến trong sáng tác của nhiều tác giả. Tư liệu mà chúng tôi khảo sát cụ thể là nhà thơ Hữu Thịnh với các tác phẩm thơ của ông.

3. Mục đích nghiên cứu

- Chỉ ra các hiện tượng lặp từ vựng, lặp ngữ pháp trong các câu thơ của Hữu Thỉnh.

- Nghiên cứu giá trị của hiện tượng lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong các câu thơ của Hữu Thỉnh.

4. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Vận dụng những kiến thức cơ bản của các nhà nghiên cứu đi trước để tìm hiểu về hiện tượng lặp trong các sáng tác của Hữu Thỉnh.

- Miêu tả cơ chế biểu hiện của hiện tượng lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thỉnh.

- Miêu tả giá trị của hiện tượng lặp trong sáng tác của Hữu Thỉnh.

5. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của luận văn

Về mặt lí luận: Qua việc xem xét hiện tượng lặp sử dụng trong sáng tác của Hữu Thỉnh chúng tôi hi vọng sẽ đóng góp một phần vào việc nghiên cứu phong cách tác giả qua việc miêu tả một thủ pháp liên kết văn bản.

Về mặt thực tiễn: Các kết quả nghiên cứu sẽ góp phần làm sáng tỏ hơn các giá trị ngữ nghĩa của thơ Hữu Thỉnh. Giúp cho việc cảm thụ, giảng dạy thơ trong nhà trường được tốt hơn, sinh động hơn.

6. Phạm vi nghiên cứu của luận văn

Với khuôn khổ của luận văn chúng tôi không có điều kiện nghiên cứu tất cả các tập thơ của Hữu Thỉnh. Chúng tôi chỉ tập trung khảo sát, nghiên cứu tập thơ “Từ chiến hào tới thành phố”.

7. Phương pháp nghiên cứu

Trong luận văn này chúng tôi sử dụng một số phương pháp sau:

7.1. Phương pháp khảo sát thống kê ngôn ngữ học

Chúng tôi sử dụng phương pháp này để khảo sát thống kê hiện tượng lặp trong sáng tác của Hữu Thỉnh.

Trên cơ sở khảo sát, thống kê sẽ phân loại tư liệu thành các tiểu loại để miêu tả.

7.2. Phương pháp so sánh đối chiếu

Từ kết quả thống kê phân loại được chúng tôi tiến hành so sánh đối chiếu và đưa ra nhận xét về hiện tượng lặp được sử dụng như thế nào trong sáng tác của Hữu Thỉnh.

7.3. Phương pháp phân tích văn bản và phân tích diễn ngôn

Phương pháp này được chúng tôi vận dụng để phân tích, mô tả làm sáng tỏ ý nghĩa, giá trị mà hiện tượng lặp mang lại trong văn bản thơ của Hữu Thỉnh.

8. Bố cục của luận văn

Ngoài phần mở đầu và kết luận, luận văn gồm ba chương.

- Chương I: Cơ sở lý luận.
- Chương II: Phép lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thỉnh.
- Chương III: Giá trị nghệ thuật của phép lặp từ vựng và lặp ngữ pháp trong thơ Hữu Thỉnh.